

ՀՏԴ 81՝28
Հայոց լեզու

Լիլիթ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ՎՊՀ հայոց լեզվի ամբիոնի դոցենտ, ք. գ. թ.

Գոհար ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ

Լոռու մարզի Ջրաշեն համայնքի միջնակարգ դպրոցի հայոց լեզվի և գրականության ուսուցիչ

ՇԻՐԱԿԻ ԽՈՍՎԱԾՔԻՆ ՀԱՏՈՒԿ ԲԱՐԲԱՌԱՅԻՆ ԲԱՌԵՐԻ ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ «ՓՇՐԱՆՔ ՇԻՐԱԿԻ ԱՍԲԱՐՆԵՐԻՑ» ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻ ՀԵՔԻԱԹՆԵՐՈՒՄ

Բարբառային բառարանի վերլուծության արդյունքում պարզ է դառնում, որ բարբառային մի շարք բառեր բնորոշ են միայն Կարնո բարբառին: Վերջիններս արտահայտում են այդ բարբառախոսների լեզվամոտածողությունը, կենցաղն ու առօրյան: Կատարելով այդ բառերի լեզվաբանական քննություն՝ դրանք դասակարգել ենք խոսքիմասային իմաստային խմբերով:

1. Գոյականներ՝ անձնանիշ և իրանիշ բառեր, տեղանուններ և այլն:
2. Ածականներ՝ անձնանիշ և իրանիշ գոյականներին բնութագրող բառեր:
3. Բայեր՝ անձնանիշ ենթակա պահանջող գործողություններ:
4. Մակբայ - Ձևի և ժամանակի:

Կարնո բարբառում պահպանված եզակի կազմությունները երբեմն հնչյունական տարբերակներ են, որոնց զուգահեռ կան նաև հունանիշ բաղադրիչով տարբերակներ:

Բանալի բառեր՝ հեքիաթ, բառարան, ժողովրդական մոտածողություն, կազմություն, կապակցելիություն, վերլուծություն, անձնանիշ և իրանիշ բառեր:

Л.Петросян, Г.Торосян ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИАЛЕКТНЫХ СЛОВ, ХАРАКТЕРНЫХ ДЛЯ ШИРАКСКОЙ ОБЛАСТИ, В СКАЗКАХ «КРОШКИ ИЗ АМБАРОВ ШИРАКА»

Анализ диалектного словаря показывает, что некоторые диалектные слова характерны только для каринского диалекта. Они выражают языковое мышление, образ жизни и повседневную жизнь людей, говорящих на этом диалекте. На основе лингвистического изучения этих слов мы классифицировали их на семантические группы в зависимости от того, к какой части речи они принадлежат.

1. Существительные - Слова, обозначающие людей и предметы, географические названия
2. Прилагательные - Слова, характеризующие существительные,

обозначающие людей и предметы.

3. Глаголы -Действие, требующее подлежащее, обозначающего человека

4. Наречия манеры и времени.

Единичные словообразования, сохранившиеся на каринском диалекте, иногда являются фонетическими вариантами слов. Параллельно существуют также варианты, содержащие синонимный компонента.

Ключевые слова: сказка, словарный запас, народное мышление, композиция, связность, анализ, слова обозначающие людей и предметы.

L. Petrsyan, G. Torosyan

**THE USE OF DIALECT WORDS SPECIFIC TO SHIRAK
REGION IN THE TALES OF "CRUMBS FROM SHIRAK'S
BARN"**

The analysis of the dialectal dictionary shows that a number of dialectal words are typical only to the Karin dialect. They express the linguistic thinking, lifestyle and everyday life of the people speaking this dialect. Based on the linguistic examination of these words, we have classified them into semantic groups based on what part of speech they belong to.

1. Nouns - Words denoting persons, and objects, names of locations.

2. Adjectives - Words characterizing nouns that denote persons and subjects.

3. Verbs - An action that requires a subject denoting a person.

4. Adverbs of manner and time.

The sporadic word formations preserved in the Karin dialect are sometimes phonetic variants of words. Parallel to these words, there are also variants containing a synonym component

Keywords: : fairy tale, vocabulary, folk thinking, composition, connectivity, analyse, person nouns denoting persons, and objects.

Հայկական ժողովրդական հեքիաթների բառապաշարի քննությունը բացահայտում է բարբառակիր համայնքի լեզվամտածողության մի շարք դրույթներ, որոնք հետաքրքրելի են և՛ լեզվաբաններին, և՛ բանագետներին, և՛ մանկավարժներին: Լեզվաբանական տեսակետից դրանք նշանային միավորներ են՝ կազմված բնիկ կամ փոխառյալ միավորներից, բանագիտության տեսակետից դրանք առարկայանիշ կամ հատկանիշ ցույց տվող միավորներ են, որոնք բնութագրում են հեքիաթների կերպարային համակարգը, իսկ մանկավարժության տեսակետից հեքիաթներն ունեն ուսուցողական, աշխարհընկալման կարևոր նշանակություն: Այս հոդվածով փորձել ենք միջգիտակարգային գուգահեռներով բացահայտել միայն Շիրակի խոսվածքին բնորոշ լեզվական մի քանի միավորների կառուցվածքային և իմաստային առանձնահատկությունները՝ նպատակ ունենալով նորովի բացահայտել դրանց կապակցելիության սահմանները:

«Էմինեան ազգագրական ժողովածուի»¹ առաջին հատորում ամփոփվել են «Փշրանք Շիրակի ամբարներից» կոչվող ազգագրական նյութերը, որոնց մեջ կարևոր նշանակություն ունեն «բնիկ Ալեքսանդրապոլցի Ալեքսանդր Ափրիկեանցի» [ՓՇա VIII] կողմից 1880 թ. գրառված հեքիաթները: Ինչպես ժողովածուի խնդագրակազմն է նկատել «.... ժողովրդական բանառոր գրականության **գրականական** հետաքրքրությունից զատ, նկատելի է և նորա **լեզուաբանական** նշանակությունը գաւառաբարբառների ուսումնասիրության տեսակէտից»², քանի որ հայոց լեզվի պատմության, ազգագրության, պատմագրության, բանագիտության և այլ բնագավառների հետ առնչվող շատ հարցերի պատասխանը կարելի է գտնել բարբառների բառապաշարի ուսումնասիրության շնորհիվ³: Ընթերցելով Շիրակի բարբառին վերաբերող լեզվաբանական մի շարք ուսումնասիրություններ՝ պարզեցինք, որ առանձին ուսումնասիրված չեն այն բառերը, որոնք բնորոշ են միայն Կարնո բարբառին, բայց դրանք հաճախակի հանդիպող լեզվական միավորներ են, որոնք իրենց տարբեր արտահայտություններով գործածվել են Շիրակի հեքիաթներում: Նպատակ ունենալով բացահայտելու Կարնո բարբառի Շիրակի խոսվածքին բնորոշ բարբառայնությունները՝ դրանք ուսումնասիրել ենք որոնողական և զուգադրական մեթոդաբանությամբ:

Կարնո բարբառի հնչյունական և ձևաբանական հատկանիշները քննվել են Հ. Մկրտչյանի կողմից⁴: Սույն աշխատանքում մեր ուշադրությանն են արժանացել հատկապես Կարնո բարբառի Շիրակի խոսվածքին բնորոշ բառային միավորները, որոնք դասակարգել ենք ըստ խոսքիմասային պատկանելության՝ զուգահեռաբար քննելով դրանց կազմության և կապակցելիության առանձնահատկությունները, քանի որ նշված բառերի իմաստների պարզաբանման համար անհրաժեշտ են թե՛ մեկը, թե՛ մյուսը:

Հավաքագրված բառապաշարը դասակարգել ենք խոսքիմասային պատկանելության՝ զուգահեռաբար քննելով դրանց կազմության և կապակցելիության առանձնահատկությունները, քանի որ նշված բառերի իմաստների պարզաբանման համար անհրաժեշտ են թե՛ մեկը, թե՛ մյուսը:

1. Իրանիշ **գոյականները** ներկայացվում են ինքնատիպ կապակցություններով, ինչպես **չալի-չոթի** «1. Մացառ, խոիվ, ցախ-մախ: 2. Հնամաշ իրեր»⁵ իմաստով հարադրությունը կիրառվում է որպես «թոփ էնել» ներգործական սեռի հարադրության լրացում, որը հնարավոր է մի դեպքում

¹ Փշրանք Շիրակի ամբարներից, Հ. Ա, Մոսկուա-Ալեքսանդրապոլ, «Էմինեան ազգագրական ժողովածու» հրատարակությամբ, 1901:

² Նույն տեղում:

³ **Բառնապան Ջ.**, Կարնո բարբառի խոսվածքներին անդրադառնալու մի փորձ, էջ 112 / <http://shirak.asj-oa.am/290/1/109-112.pdf> (2.27.2020)

⁴ **Մկրտչյան Հ.**, Կարնո բարբառը, Երևան, «Հայկական ՍՍՌ գիտությունների ակադեմիայի» հրատարակչություն, 1952, էջ 19:

⁵ Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Դ, 2007:

«ծախել», մյուս դեպքում՝ «վառել», օրինակ՝ *Ամեն օր կերթար մեշեն էս հալիվորը, չալի-չոթի թոփ կեներ կը բերեր քաղաք, որը կծախեր, որն էլ տունը կը վառեր...* [ՓՇա 22]¹: Հեքիաթներում կիրառված մի շարք բարբառայնություններ բարբառագիտական բառարաններում վկայված չեն, ինչպես՝ **հաթահուր** գոյականը՝ «բարձր երաժշտություն» նշանակությամբ, վերջինս, որպես կանոն, գործածվում է գործիական հոլովով՝ որպես որոշիչ լրացնելով **հաբսանիք** գոյականին, օրինակ՝ **Հաթահուրով զրոյթի հարսնիքը էրաւ** [ՓՇա 49]: «Գազար» նշանակությամբ **փուրչուլուկ** բառը փոխառություն-բուսանուն է, որ Կարնո բարբառի խոսվածքներում գործածական է նաև **փուրչուլուխ** տարբերակով: Այն հանդիպում է «Հաբբմանի» հեքիաթում. «Կայ, ընչի՛ չէ, քա՞նի գրուանքայ փուրչուլուկ կուգես» [ՓՇա 33]:

Դիւրկեարխանայ² տեղանիշ, կազմությամբ բարդ գոյականի առաջին բաղադրիչը բարբառներում տարածված **դուրգալ** «հյուսն» բառն է³: Շիրակի խոսվածքին բնորոշ հնչյունափոխված տարբերակն է՝ **դյուկյար**, որից էլ կազմվել է բառաբարդումը՝ գործածվելով «Թագաւորի պզտի տղեն» հեքիաթում՝ իբրև տեղանիշ բազմակի ուղիղ խնդիրների մեկ բաղադրիչ, օրինակ՝ *Էլ բազազի դիւքեան, միկիտան, ֆռուն, դամրչնոց, դիւրկեարխանայ, բիրադի լաւ – իրանց դայտի սարքած* [ՓՇա 69]: Այս շարքում նույն կերպ առանձնանում է նաև **դամրչնոց** ածանցավոր կազմությունը: Բարբառներում գործածական «դարբին» նշանակությամբ **դամիրչի** բառի շիրակյան տարբերակն է **դամրչի**⁴, որով տեղանվանական ածանցով կազմությունը նույնպես վկայված չէ բառարաններում:

Հետաքրքիր է, որ **Ֆ** հնչյուն-տառով են սկսվում «արտաստվոր կենդանատեսակներին» տրվող անունները: Արևմտյան բարբառներում հանդիպող **ֆիլիկ** («Մի տեսակ այծ, որ ունի նուրբ ու երկար մազեր»⁵) գոյականը Շիրակի խոսվածքում կիրառվում է առանց ածանցման. օրինակ՝ *Էս մորթին էնպէս մարիֆաթ ունի, թէ որ, ըսաւ, ֆլի ոսկորից մէկ հատ պալատ շինուի, չամչրադի պէս չորս բոլորը լուս կուտայ* [ՓՇա 53]: *Քառտուն հատ ֆիլ տոճիկ տալով, սարերուց պրծան էկան, հաւուզներու վրա թափան* [ՓՇա 55]: Այսպես նաև **ֆիլիզ** իրանիշ գոյականը՝ ըստ երևույթին «ձեղ» նշանակությամբ «Հաբբմանի» հեքիաթում գործածվում է որպես

¹ «Փշրանք Շիրակի ամբարներից» հեքիաթների ժողովածուից մեջբերված նախադասությունների էջերը ներկայացվում են կից ուղիղ փակագծերում՝ ՓՇա համառոտագրությամբ:

² Ժողովածուում հանդիպում են ն՝ դասական, ն՝ բարբառային ուղղագրությամբ կազմություններ, որոնք մենք նույնությամբ արտագրել ենք:

³ Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Ա, 2001, էջ 362:

⁴ Նույն տեղում, էջ 304:

⁵ Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Է, 2012, էջ 194:

փոխակերպման արդյունք, օրինակ՝ *Հաբրմանին էլ էն սհաթին կնկան դարձրեց մէկ բարակ ֆիլիզ*, ինքն էլ եղաւ մէկ օձ, փաթտուաւ եղ *ֆիլիզին ու գլուխը դրեց ֆիլիզի ծերին* [ՓՇա 34]:

Այս շարքում առանձնանում է **դուլլուտար** անձնանիշ գոյականը՝ կազմված «դուլլուղ (ծառայություն) + տար» կաղապարով, որ կիրառվել է **Ղուլլուտարները թագաւորի դրկած ձկի հրմար յայտնեցին թագուհուն** [ՓՇա 6] արտահայտության մեջ «սուրհանդակ» իմաստով:

2. **Բայերը** Կարնո բարբառում կիրառվում են ինքնատիպ ածանցումներով. ինչպես՝ **կառավարցնել** կազմությունը, որտեղ ներգործական սեռի բայը, ստանալով պատճառական ածանց, արտահայտում է նաև անդրադարձ գործողության իմաստ: Օրինակ՝ ... *թող ընծի մէկ կոտ օսկի տար՝ հերիք էր. ես ընծի կը կառավարցնէի* [ՓՇա 16]: Նշված նախադասությունը «Բաղդաւոր տղայ» հեքիաթում կրկնավոր արտահայտություններից է, որը սակայն հաջորդ կապակցության մեջ արտահայտվում է*ես իմ գլուխը կը պատէի* [ՓՇա 17] հոմանիշ դարձվածքով՝ «գլխի ճարը տեսնել» իմաստով: Ի դեպ նշված դարձվածքը նույնպես բառարանում ներկայացված չէ, և մեր որոնողական աշխատանքի ընթացքում այլ բարբառներով գրառված հեքիաթներում նույնպես չենք հանդիպել, ուստի կարող ենք վերապահությամբ նշել, որ այն նույնպես Կարնո բարբառին բնորոշ արտահայտություններից է: Շիրակի խոսվածքին բնորոշ է նաև **կառավարել** բայի վ ածանցով կազմությունը՝ «իջևանել» իմաստով: Օրինակ՝ *Հրմա քովը մէկ աղքատանոց էլ շինել տուեց եղ թագաւորի անունով, որ գնացող էկող աղքատ ճամփորդները կառավարուին* [ՓՇա 20]: Հեքիաթներում գործածական բայերից առանձնացրել ենք նաև **կիսկսել** արմատի կրկնությամբ բազմապատկական բայը, որ այլուր չենք հանդիպել: Օրինակ՝ *ես կը կիսկսեմ ու երբ որ ձեզի կանչեցի, արեք ամենքիդ բաժինը իրան տամ* [ՓՇա 4]: Ինչպես **ֆ** հնչյուն-տառով սկսվող գոյականներին հատուկ էր կախարդական ոգի նշանակությունը, այնպես էլ **ֆոլտալ** գործողությունը Շիրակի հեքիաթներում հատուկ է կախարդական «չարխերին» (իր առանցքի շուրջ պտտվող անիվ): Օրինակ՝ *բիրաղի գլխէ գլուխ էնպէս արծլի չարխեր էին շինել, եղ չարխերը էնպէս կը ֆոլտային, որ մարդ մօտենար քիմի՝ կը կտրտէին* [ՓՇա 58]:

Շիրակի խոսվածքին բնորոշ **փեղքստալ** բայը **կը** ճյուղի բարբառներին հատուկ **փայլքտալ** «փայլվիլ, շողշողալ» իմաստով¹ բայի հնչյունափոխված տարբերակն է, որ «Աւձի Շաբուրի տղեն» հեքիաթում արևի հետ կատարված համեմատությամբ վերագրվել է սպանված «ջանավարի» մորթուն: Ինչպես՝*վրայի մորթին էնպէս մէկ սամուրմ էր, որ արեգակի պէս կը փեղքստար* [ՓՇա 51]:

3. Շիրակի խոսվածքին բնորոշ **ածականներն** արտահայտում են ինչպես իրանիշ, այնպես էլ անձնանիշ գոյականների անմիջական

¹ Նույն տեղում, էջ 343:

հատկանիշ՝ հանդես գալով որոշյի կամ ստորոգելիի շարահյուսական պաշտոններով: Ինչպես՝ **սուր** հասկացությունը «Աւճի Շաբուրի տղեն» հեքիաթում բնութագրվում է **գիլֆիխար** փոխառությամբ՝ «Հալունի թուրը, որ իբր թէ շինած է կայծակի հալած երկաթից» նշանակությամբ¹: Օրինակ՝ըսաւ աւճի Շաբուրի տղեն ու **գիլֆիխար** թուրը դուս քաշեց, հասաւ վրա [ՓՇա 58]: Բարբառային հատկանիշ է նաև **ամրկենի** ածականը, որով «Կատուն ու առիծը» առակում բնութագրվում է **փայտ** գոյականը: Օրինակ՝ Յետոյ վեր առնելով մի հաստ **ամրկենի** փայտ, ընկնում է առիծի ջանին ... [ՓՇա 80]: Կարևոր բարբառում «ահարկու, երկյուղալի»² նշանակությամբ է կիրառվում **ահոտ** ածանցավոր ածականը: Օրինակ՝ Իջած տեղերը շատ **ահոտ** էր [ՓՇա 39]: **Սայմազ** «հիմար, անխելք» նշանակությամբ փոխառություն-ածականով են բնութագրվում հնարամիտ, բայց հասարակության կողմից չհասկացված տղաները³: Օրինակ՝տարէ՛ք էդ **սայմազ** տղի գլուխը գարկէք [ՓՇա 10]:

Ածականների մեջ նույնպես կան կազմություններ, որոնք բառարաններում ներկայացված չեն, դրանցից շատերը հեքիաթներում հանդիպում են ասացողների մեկնաբանությամբ: Կարծես թե դրանց կիրառությունների եզակիությունը, անհասկանալի լինելու հանգամանքը գիտակցելով՝ պատմողը գուցահեռաբար ներկայացնում է կազմության բացատրությունը: «Մարդակերպ ձուկը» հեքիաթում **անիաթ** ածականով, բնութագրվել է **սողա** անձնանիշ գոյականը, որ ասացողը մեկնաբանել է «բան չէր գիտի» արտահայտությամբ: Մէկէլ ընկերն էլ՝ հէջ **զանիաթ** – բան չէր **գիտի** [ՓՇա 39]: Բառարաններում ներկայացված չեն նաև մի շարք հնչյունափոխական տարբերակներ: Ինչպես՝ **ածելի** գոյականի⁴ **արծլի** ձևը, որ «Աւճի Շաբուրի տղեն» հեքիաթում կիրառվել է ածականական «սուր» իմաստով: Օրինակ՝ ...բիրաղի գլխէ գլուխ էնպէս **արծլի** չարխեր էին շինել [ՓՇա 58]:

4. Ժամանականիշ **էտնաւուր** մակբայը՝ «Ետի օրը, հետագայում, ապագայում»⁵ իմաստով, գրաբարյան «աւուրս յետինս» կազմության բառայնացումն է, որին հատուկ է ապառնի ժամանակաձևերին կապակցվելը: Օրինակ՝ու չեղնի թէ **յէտնաւուր** իմ հացս իլէ ու անունս կոտրէ [ՓՇա 3]:

¹ Աճառեան Հ., Հայերէն գաւառական բառարան, Թիֆլիս, «Էմինեան ազգագրական ժողովածու» հրատարակութեամբ, 1913, էջ 312:

² Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Ա, 2001, էջ 34:

³ Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Ե, 2008, էջ 261:

⁴ Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Ա, 2001, էջ 22:

⁵ Նույն տեղում, էջ 375:

Շիրակի խոսվածքին բնորոշ են նաև մի շարք դարձվածքներ, որոնք հիմնականում վերախմաստավորված բայական բառակապակցություններ են, որ վերագրվում են անձնանիշ գոյականներին: Օրինակ՝ **կեծակի զարկած դառնալ** դարձվածքը՝ «Սաստիկ զարմանալ, ապշել՝ հանկարծակիի գալով» իմաստով¹, բնութագրում է թագավորի հրամանը լսող ռանչպարին «Ռանչպարի տղեն» հեքիաթում. *Ռանչպարը էս որ իմացաւ, կեծակի զարկած դառաւ...* [ՓՇա 4]:

Դարտը կապուտ էր դարձվածքը «Նպատակը ուրիշ լինել»² նշանակությամբ է գործածվել «Ռանչպարի տղեն» հեքիաթում. *Հրմա իրան փորի ցավը ուրիշ էր – դարտը կապուտ էր* [ՓՇա 3]: Հեքիաթներում հետաքիր է դարձվածքը դարձվածքով բացատրելու հանգամանքը, որի արդյունքում կիրառվում են հոմանիշ դարձվածքներ՝ խոսքը դարձնելով ավելի պատկերավոր և հասկանալի:

Արև բաղադրիչով դարձվածքները բարբառներում բազմաթիվ են, որոնք հիմնականում կապվում են գեղեցիկի, լուսավորի, կյանքի և մահվան հետ: Օրինակ՝ *արև ալ, արև անել, արև անցնել, արև աչքեր, արև առնել, արև հասակ, արևեն հանել* և այլն³ [5, Ա, 123]: Սակայն **արևը երդիկից թռել** դարձվածքը բառարաններում վկայված չէ, այն կիրառվել է «Ռանչպարի տղեն» հեքիաթում՝ «եղածը եղած է» դարձվածային իմաստով: *Ինչպես՝հրմա էլ ի նչ օգուտ, արևն երդիկիցը թռել էր, էղածն էղած էր* [ՓՇա 10]: Բազմաթիվ են նաև **ջուր** բաղադրիչով դարձվածքները, որոնցից վկայված չէ՝ նույն հեքիաթում կիրառված **ջրով ջաղաց** կայուն արտահայտությունը՝ «նույնը լինել» նշանակությամբ: Օրինակ՝ *.... մնացած քառասուն ջառիէքին էլ տեսան՝ որ բիրաղի են ջրով ջաղացն են* [ՓՇա 15]: Այս շարքում առանձնանում է «Բաղդաւոր տղայ» հեքիաթում կիրառված **բերնին գողի քար դիպած** արտահայտությունը՝ ասացողների *սառած մարդու պես մնալ* մեկնաբնությամբ [ՓՇա 21]:

Բայական արտահայտությունների մեջ առանձնանում են թագավորներին ողջունելու ձևերը: Սրանցից **թամալլահ անել** «ողջունել» իմաստով դարձվածքը բառարաններում վկայված չէ, այն կիրառվել է «Ռանչպարի տղեն» հեքիաթում: *Ինչպես՝ ...ռանչպարի տղեն օխտը տեղ թամալլահ էրալ* [ՓՇա 7]:

Չվկայված կազմությունները հասկանալի են լինում խոսքում: *Ինչպես՝ տաւարճուղ* բառաբարդումը նշանակում է «տավարած»: *Մէկ քիչ ճամբու պաշար դրին տաւարճուղները, կապին շալակները...* [ՓՇա 15]: **Ումուզ** նշանակում է «ուս» *Մորթին քցեց ումուզին ու ուրախ-ուրախ ընկալ ճամբայ գնաց տուն* [ՓՇա 51]: **Արթը** նշանակում է «հերթով». *Տղեն արթը պատմեց* [ՓՇա 51]:

¹ Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Գ, էջ 71:

² Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Ա, էջ 315:

³ Նույն տեղում, էջ 123:

Ուսումնասիրելով հեքիաթների բառապաշարային միավորների իմաստաբանությունը և կառուցվածքային առանձնահատկությունները՝ պարզ դարձավ, որ ժողովրդական մտածողության պարզաբանման բանալիները թաքնված են ժողովրդական ստեղծագործությունների՝ հեքիաթների մեջ: Դրանցում առանձին ժողովրդական ստեղծագործություններ են նաև բարբառային լեզվական միավորները, որոնց կազմությունը, ստուգաբանությունը բացահայտում է տվյալ տարածքի ժողովրդի՝ այլ ժողովուրդների հետ ունեցած հարաբերությունները, մարդկային ապրելակերպը, բարոն ու չարին ինչպես վերաբերվելը: Ավելացնենք նաև, որ բարբառային բառերը քննելով՝ բարբառառագիտական բառարաններում հաճախ էինք հանդիպում դժվարությունների, քանի որ բառերի մի սովոր խումբ գրառված չէ և կարոտ էր լուսաբանման:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Աճառեան Հ., Հայերեն գաւառական բառարան, Թիֆլիս, «Էմինեան ազգագրական ժողովածու» հրատարակութեամբ, 1913:
2. Բառնասյան Ջ., Կարնո բարբառի խոսվածքներին անդրադառնալու մի փորձ / <http://shirak.asj-oa.am/290/1/109-112.pdf> (2.27.2020):
3. Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Ա, 2001:
4. Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Գ, 2004:
5. Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Դ, 2007:
6. Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Ե, 2008:
7. Հայոց լեզվի բարբառային բառարան, Երևան, «Գիտություն» հրատարակչություն, Հ. Է, 2012:
8. Մկրտչյան Հ., Կարնո բարբառը, Երևան, «Հայկական ՍՍՌ գիտությունների ակադեմիայի» հրատարակչություն, 1952:
9. Փշրանք Շիրակի ամբարներից, Հ. Ա, Մոսկուա-Ալեքսանդրապոլ, «Էմինեան ազգագրական ժողովածու» հրատարակութեամբ, 1901:

Հոդվածը տպագրության է ներառվում խմբագրական կոլեգիայի անդամ, Բ.Գ.Թ. Հ.Ս.Ղազարյանը: